

чей обговорювати та аналізувати результат навчання дитини, ухвалювати рішення щодо індивідуальної програми розвитку, можливої її корекції тощо;

- затвердити ІПР дитини з ООП;
- координувати визначення рівня досягнутих результатів дитини з ООП за сферами розвитку.

Використані джерела

1. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2020. – 376 с.
2. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 7 : Спеціальна інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 7-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (25 березня 2021 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [головред. Малишевська І. І. та ін.]. – Умань: Візаві, 2021 р. – 219 с.
3. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України : бібліографічний покажчик / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР [уклад.: Ю. Щеглова, М. Маслова, Г. Мацієвська]. – Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В., 2017. – 256 с. – Імен. покажч.: с. 222-252.
4. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 13 липня 2020 року №463-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

6. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021. □225 с.

7. Інновації в освіті: перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 20 травня 2021 р.]. – Тернопіль : ЗУНУ, 2021. – 357 с.

8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

9. Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців : зб. наукових праць : вип. 8. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – 320 с.

10. Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук.праць. □ Київ : Фенікс, 2019. 268 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року №957. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

12. Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 22 листопада 2019 р.). □ Чернівці : Технодрук, 2019. – 312 с.

Вікторія НОСКО,
вчителька початкових класів Славутської гімназії №5

Особливості роботи асистента вчителя в інклюзивному класі

Сучасне розуміння організації освіти дітей з особливими потребами дає змогу вважати спеціальну підготовку педагога обов'язковим складником освітнього процесу. Одним із аспектів готовності педагога до діяльності в умовах інклюзивної освіти є його професійно важливі психологічні якості: стриманість, зосередженість, уміння вислухати. Крім того, в умовах інклюзивної освіти особлива роль відводиться педагогу, оскільки ефективність навчального процесу буде залежати саме від його здатності пристосуватися до нових вимог та середовища, прагнення зробити власний внесок у педагогічний процес, його розвиток і покращення, адже інклюзивна освіта передбачає, щоб вчителі були задіяні в її реалізації.

Педагоги мають володіти широкими знаннями про розвиток дітей з ООП, вміти реалізовувати корекційні заходи в умовах загальноосвітньої школи. Однак для вчителя недостатньо отримати знання, важливо вміти їх застосову-

вати на практиці, тобто володіти професійними вміннями. Педагог має орієнтуватися в тому, що робота фахівців з інклюзивної освіти пов'язана з постійною творчою активністю і підпорядкована принципу гнучкості навчальних програм, які відповідають потребам дітей.

Інклюзивний процес має здійснюватися диференційовано за індивідуальним планом, відповідно до вікових норм та розвитку дитини. Крім учителя, у навчальному процесі активну участь має брати асистент вчителя, до компетенції якого має бути включене володіння різними методами, прийомами, формами роботи з такими дітьми. Склад педагогічної команди залежить від особистості дитини та її психолого-педагогічних особливостей. Адаптація в класі дитини з ООП – турбота не лише вчителя. Розробкою індивідуального освітнього маршруту займатиметься ціла команда: соціальний працівник, шкільний психолог,

асистенти вчителя та дитини, реабілітолог, дефектолог. Але серед найважливіших її учасників — батьки такого учня. Утім працювати важливо ще й з татами та мамами однокласників.

До приходу дитини потрібно підготувати клас — і це не лише про обладнання приміщення. Йдеться про психологічний комфорт, атмосферу приятності. Починати роботу найкраще з родин. Для батьків варто проводити тренінги, перегляд фільмів про інклюзивне навчання або про такі ж особливості здоров'я, які є в нового учня. Спільною має бути й робота всіх дітей у класі. Учасники команди оцінюють стан розвитку кожної дитини, розробляють індивідуальні плани роботи, реалізують їх разом із учнем, за потреби залучають інших фахівців, а також постійно підвищують свою кваліфікацію.

Творчий підхід під час розробки уроку — найголовніший ресурс учителя. Діти здатні вчитися незалежно від рівня їхнього розвитку. Раніше відсутність мови чи нездатність до загальноприйнятого спілкування дітей з ООП були підставою для визнання дитини такою, яка неспроможна навчатися. А нині такий учень може лякати вчителя: як же подавати йому матеріал? Але працюючи з такою групою дітей, дійшла висновку: для немовленевих дітей зображення — це вже не просто наочність, а спосіб побудувати діалог. А в разі розладів аутистичного спектра діти шукають нові способи комунікації: навіть якщо дитина розмовляє, для неї важлива опора на зорове сприйняття — інформація сприймається значно краще. Тож у приміщенні школи навіть роблять вивіски з малюнками, які пояснюють призначення кімнат: клас, туалет, їдальня, бібліотека...

При плануванні освітнього процесу в інклюзивному середовищі кожен із фахівців зосереджується на необхідності впровадження інноваційних психолого-педагогічних підходів і методів, зокрема при оцінюванні навчальних досягнень дітей; запровадженні індивідуально-диференційованого підходу до кожної дитини (індивідуальних програм розвитку або індивідуальних навчальних планів); забезпеченні якісного психолого-педагогічного, корекційно-реабілітаційного супроводу дітей; робота із батьками. Саме за допомогою методів виховання у вчителя є можливість коригувати поведінку та розвиток дітей, формувати необхідні якості особистості, ціннісні орієнтації, збагачуючи при цьому досвід діяльності, спілкування та відносин.

Методи інклюзивного виховання — одні зі способів діяльності, які я використовую у роботі з цією категорією дітей:

- Методи формування свідомості: бесіда, приклад, пояснення, переконання.

- Метод організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, привчання, виховні ситуації, приклад.

- Методи мотивації та стимулювання: вимога, громадська думка. Неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання — змагання, заохочення, переконання.

- Метод самовиховання: самопізнання, самооцінювання, саморегуляція.

- Методи соціально-психологічної допомоги: психологічне консультування, аутотренінг, стимуляційні ігри.

Спеціальні методи педагогічної корекції, запропоновані І.Подласим, слід використовувати з дітьми, які мають поведінкові розлади.

До спеціальних методів корекційної роботи належать суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод "вибуху", метод природних наслідків і трудовий метод.

Використовую також традиційні методи навчання і виховання: словесні (бесіди, розповіді); наочні (відвідування музеїв, театрів, картинних галерей, виставок та кінотеатрів); практичні (ігри, праця, конкурси). Практикую з дітьми ООП метод «Скаффолдинг».

Скаффолдинг — створення умов для підвищення успішності кожного учня. Для цього дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво, але поки що неможливо опанувати без підтримки. Ніщо так не поліпшує мотивацію, як можливість впоратися із завданням і досягти успіху. Скаффолдинг — це процес, який дає можливість дитині (у тому числі новачку) розв'язати проблему, виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей. Як допомогти? Сказати: «Молодець, тобі все вдається»? Але ж дитина розуміє, що її спроби поки що далекі від результату. Цього мало. Існує чимало видів підтримки. Вербальна — може бути не лише прямою (заохочення), а й непрямою, не адресною: «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається». Підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла — велика сила. Якщо мені щось не вдається під час занять з дитиною з ООП, вона дуже швидко «зчитує» це завдяки мові тіла. Тоді робота значно ускладнюється. Фізична підтримка — це метод «рука в руці»; скажімо, можна писати, малювати чи конструювати щось з учнем разом. Моделювання — демонстрація виконання завдання. Візуальний стимул — картинки, піктограми, символи, письмова мова. Маніпуляція символами — розташування об'єктів у певному порядку. А от чого не можна робити в жодному разі, так це виконувати завдання замість учня.

Які б методи не використовував учитель, важливо донести: людину не можна вимірювати лише через дефіцит чогось. Та навіть здібності й досягнення — хоч це і важливий вклад у життя класу, — але й ними не можна виміряти цінність людини. Бо інклюзія — це коли важливий кожен.

Крім зазначених методів, використовую у своїй роботі з дітьми ООП різноманітні форми виховання. Адже виховання молодшого школяра, а відтак і його соціалізація, відбувається через діяльність. У залежності від діяльності, яка є головною на певній стадії виховання, умовно класифікують наступні форми організації інклюзивного виховання, а саме: індивідуальні, групові та загальні.

Навчаючись у загальноосвітній школі, діти з особливими можливостями включаються у загальношкільні позаурочні заходи: участь в конкурсах, святах. Долучаються до участі у загальношкільних лінійках, присвячених різним акціям: Свято Матері, Свято святого Миколая, Великдень, День Соборності, День Незалежності, День Конституції.

У школі працюють гуртки та секції, у яких діти з ООП розвивають свої спортивні здібності. Велику роль у вихованні відіграє позитивний приклад: прикладом стійкості та мужності є переможці Олімпіади та Паралімпіади.

Гуртки образотворчого мистецтва і прикладної творчості доступні всім дітям, включеним в інклюзивний освітній процес. Адже:

- малюнок відображає думки, почуття, внутрішній світ школяра, у ньому зображується важкі життєві ситуації, проблеми особистісних стосунків. Засоби мистецтва сприяють подоланню внутрішніх бар'єрів, зміні себе, стресів, страхів та інших психологічних проблем. Процес малювання впливає на розвиток дрібної моторики рук і пальців, руховій координації ока. При допомозі малювання дитини сприймає колір, форму, величину, положення предмету у просторі;

- оригамі — мистецтво складання паперу. Метою цього мистецтва є створення витворів шляхом використання схеми

геометричних згинів і складок. Заняття оригамі зменшують рівень тривожності, допомагають забути біль і горе, підвищують самооцінку, сприяють налагодженню дружніх стосунків, взаємодопомоги в колективі. При цьому зникає почуття ізольованості, налагоджується спілкування. Ефект посилюється, якщо застосувати рухливі фігурки оригамі, такі як: жаба, що стрибає; ворона, що каркає; журавлик, що махає крилами;

– костюмовані постановки, презентації, відео, кольорові ілюстрації і інші елементи наочності, спрощені майстер-класи з рукоділля;

– читання книг: найактивніше варто використовувати навчальні навички: повторення, переказ, відгадування загадок, скороговоріння, заучування напам'ять. Книги, особливо про дітей з ООП, дуже потрібні як здоровим читачам, так і дітям з ООП: вони допомагають виховувати увагу й доброту до людей, вчать відповідальності і взаємодопомоги. Саме тому у систему класних годин, уроків позакласного читання в початковій школі варто включати казки Г.Х. Андерсена "Ангел", В. Сухомлинського "Гавеня і соловей", українську народну казку "Кривенька качечка".

Організують бесіди, диспути, зустрічі з цікавими людьми, рольові ігри для покращення самопочуття.

Разом з дітьми переглядаємо відеоролики, мультфільми, репродукції творів видатних художників, обговорюємо прочитані твори, книги. Під час класної години створюю оптимальні умови для продуктивного спілкування вчителя з учнями з метою формування в них соціальної зрілості.

При роботі з такими дітьми використовую також прийоми, вправи: оскільки основною характерною рисою дітей із ООП є недостатність знань про навколишній світ, акцентую увагу на розвиток у них спостережливості, досвіду практичної діяльності, формуванні навичок і вмінь самостійно оволодівати знаннями та користуватись ними.

Вправа «Хто більше побачить»

Запропонуйте дітям уважно розглянути картинку і перелічити, що вони бачать на ній.

Вправа «Знайдіть помилку»

У цієї гри багато варіантів, які пропонуються відповідно до класу: знайти фігуру, яку поклали не на своє місце. Викладається декілька видів карток, підібраних за певними геометричними фігурами, проте серед трикутників лежить квадрат, між ромбами — прямокутник і т.д. У результаті співпраці виявляю найбільш типові прогалини у знаннях з метою їх поступового заповнення для недопущення посилення відставання цих дітей від їх ровесників.

Вправа «3 яких фігур?»

Пригадати і назвати предмети, схожі на коло, квадрат, прямокутник трикутник.

Завдання-головоломки

Інструкція: «Склади 2 квадрати із 7 паличок, 2 рівні трикутники із 9 паличок.

«Візьми 9 паличок і склади квадрат і 4 трикутники».

Дитина має уявити фігуру і здогадатися, як її скласти.

«Прибери 2 палички, щоб залишився один прямокутник».

«Склади будиночок із 6 паличок, а потім переклади 2 палички, щоб вийшов прапорець».

«Прибери 3 палички, щоб залишилося 3 таких самих квадрати».

«Прибери 4 палички, щоб залишилося 3 квадрати. Переклади 1 паличку, щоб будиночок був перевернутий в інший бік».

Знаючи про недостатню активність і несміливість дітей із ООП в оперуванні навіть наявними у них знаннями, максимально стимулюю їхню активність на уроках, підтримую навіть незначні успіхи й акцентую на цьому увагу інших школярів з метою створення навколо атмосфери позитивного й дружнього до них ставлення та постійної підтримки.

Вправа «Назви число»

Гравці стоять у колі. Ведучий кидає комусь м'ячик невеликого розміру і називає будь-яке число від 1 до 10. Той, кому кинули м'ячик, має миттєво відгукнутися, назвавши число на одиницю більше, і знову кинути комусь м'ячик, назвавши при цьому нове число. Заборонено називати число, що йде за тим.

У процесі роботи враховую недостатнє вміння засвоювати абстрактні знання; постійно, особливо на перших етапах навчання, використовую наочність і докладне пояснення нових знань.

Вправа «Викладання з паличок»

Матеріали: палички для рахунку, картка – зразок.

Запропонувати дитині за зразком викласти візерунок чи силует із паличок:

1-й рівень складності – візерунки в один рядок;

2-й рівень складності – силуети, що складаються з 6-12 паличок;

3-й рівень складності – складніші силуети, що передбачають використання 6 – 13 паличок;

4-й рівень складності – складні силуети з великою кількістю деталей, що складаються з 10 – 14 паличок.

Інструкція: «Гляньте, що зображено на цій картці? Візьміть палички й викладіть із них такий самий візерунок. Під час викладання будьте уважні. Починайте роботу».

Враховую труднощі запам'ятовування і порушення працездатності у процесі виконання практичних завдань, додатково пояснюю навчальний матеріал, даю можливість виконувати завдання у повільнішому темпі, зменшую їхню кількість, надаю додаткові запитання з метою глибшого розкриття змісту завдання, наводжу вже відомі їм аналогії.

Вправа «Що де знаходиться?»

Потрібно назвати, що зображено в середині, що в лівому верхньому кутку.

Враховуючи труднощі орієнтування в завданні, використовую поетапну інструкцію та поетапне узагальнення, поділяю завдання на складові, формую вміння планувати свою діяльність у процесі його вирішення, словесно звітувати про виконання; поступово підвищую темп роботи і працездатність дитини; незважаючи на емоційне вікове відставання цих школярів, ігрові прийоми у процесі їхнього навчання зменшую поступово, не використовуючи при цьому різких заборон, а поетапно формує загальноприйняті прийоми навчальної діяльності; підвищую мотивацію навчальної та пізнавальної діяльності шляхом постійної підтримки і стимулювання, у випадку необхідності зменшую кількість завдань, які даються на самостійне опрацювання.

Отже, визначальними формами, методами та прийомами виховання молодших школярів в інклюзивному класі є ті, які доступні дітям з ООП. У процесі соціально-педагогічної діяльності вчитель повинен створити відповідні умови, що допоможуть кожній дитині саморозвиватися, самостверджуватися.